

Diachronní ženské databáze ve středoevropském prostoru se zřetelem k biografistice¹

Lenka Křížová

The diachronic databases containing women in the Central Europe as regards to the biographical studies. The article deals with the use of electronic databases in historical science, which are focused on gender and biography. From a territorial point of view, it is limited to Central Europe.

Key-words: databases • gender • Central Europe

Úvodem

Nové informační technologie, které od devadesátých let 20. století začaly v České republice pomalu pronikat také do humanitních disciplín,² přinesly další možnosti zpracování dat, a to nejen těch, která mají statistickou povahu. V souvislosti s rozmachem a dostupností internetu pak bylo možné umístit tyto elektronické databáze na webové rozhraní, kde jsou k dispozici široké veřejnosti.³ V našich podmínkách jsou přitom za databáze pokládány také elektronické slovníky, které ovšem definici databáze podle měřítek nastavených informačními technologiemi vždy nevyhovují.⁴ Vedle práce lexikografické by databáze měly splňovat další cíle, např. nabízet možnost filtrování určitých položek podle zvoleného kritéria, provazovat jednotlivé odkazy, řadit hesla do skupin podle určitého kritéria apod.⁵

Mezi jednoznačné výhody databází patří zejména dobrá dostupnost, možnost data rychle aktualizovat, doplňovat či opravovat, případně možnost vkládat multimediální

¹ Tento text vznikl za podpory grantu GA ČR, č. 19-08667S, *Ženy v české a československé vědě v první polovině 20. století*.

² Karel PIORECKÝ – Pavel JANOUŠEK. *Ostrov spolehlivého poznání: elektronické informační zdroje Akademie věd ČR o společnosti a kultuře*. Praha, Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 2016, s. 5.

³ K databázím v humanitních vědách obecně srov. Matthew K. GOLD (ed.). *Debates in the Digital Humanities*. Minneapolis, University of Minnesota Press 2012.

⁴ České terminologické databázi knihovnictví a informační vědy [online]. Praha, Národní knihovna ČR, 2014 [cit. 2019-10-16]; dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000089&local_base=KTD.

⁵ Tamtéž.

soubory.⁶ Velmi účelné je také vzájemné provazování hesel, fulltextové vyhledávání a v případě biografických databází také sociální a rodinné vazby. Vždy je však třeba mít na paměti, že sebelepší databáze nenahradí historickou interpretaci.⁷ Vedle nesporných předností existují však i určitá negativa: jedním z nich jsou vysoké náklady na zřízení a údržbu softwaru, dále měnící se funkčnost databází, nestálost url adres (což ovšem lze vyřešit díky tzv. trvalým odkazům, permalinkům) a také větší zranitelnost textu,⁸ ať už máme na mysli vytržení faktů z jejich původního kontextu, či plagiátorství.

Při vzniku databáze je zcela jistě nutné mít na zřeteli, k jakým účelům má platforma sloužit, aby nešlo jen o databázi pro databázi a aby byla propojena s dalšími informačními zdroji a mohla se v budoucnu rozvíjet.⁹ Využití totiž může být velmi různé – čistě odborné, popularizační nebo didaktické, a to na různých typech a úrovních škol.¹⁰

Předpokladem vzniku počítačových databází v humanitních vědách je přitom mezioborová spolupráce, a nejen s experty na výpočetní techniku.¹¹ Technicky nejnáročnější, a proto i nákladnější jsou pochopitelně ty, které zpřístupňují nejen text, ale také obrazový, resp. jiný multimediální obsah.¹² Velmi důležité je tedy webové prostředí, do něhož jsou data vkládána. To v českém prostředí naráží především na limity finanční.

Databáze najdou své využití také v historických vědách a příbuzných disciplínách (pokládejme je tedy za databáze diachronní) i v genderových studiích (tedy disciplínách, kde pohlaví osob není dáno biologicky, nýbrž sociálně). Elektronické archivy a databáze, které vznikly na půdě Akademie věd ČR, v. v. i., sdružuje webový portál *Digital Humanities*. Část z nich přitom vychází z historických věd a má biografickou povahu, genderově však není zaměřený žádný z projektů uvedených na těchto webových stránkách.¹³

⁶ Marie MAKARIUSOVÁ. *Biografický slovník českých zemí*. Praha, Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., 2017, s. 19.

⁷ Robert ŠIMŮNEK – Eva DOLEŽALOVÁ. Vědecká pozůstalost Augusta Sedláčka (informace o projektu digitální databáze). *Archivum Trebonense*, 14, 2017, s. 361.

⁸ M. MAKARIUSOVÁ. *Biografický slovník českých zemí*, c. d., s. 19–20.

⁹ R. ŠIMŮNEK – E. DOLEŽALOVÁ. Vědecká pozůstalost Augusta Sedláčka, c. d., s. 353.

¹⁰ K. PIORECKÝ – P. JANOUŠEK. *Ostrovny spolehlivého poznání*, c. d., s. 5.

¹¹ Jaroslava HLAVÁČOVÁ (ed.). *Sborník Semináře o digitálních zdrojích a službách ve společenských a humanitních vědách*. Praha, Univerzita Karlova v Praze, Matematicko-fyzikální fakulta, Ústav formální a aplikované lingvistiky, 2015, s. 3.

¹² Srov. např. R. ŠIMŮNEK – E. DOLEŽALOVÁ. Vědecká pozůstalost Augusta Sedláčka, c. d.

¹³ Srov. *Digital Humanities* [online]. Praha, Knihovna AV ČR, v. v. i., 2019 [cit. 2019-10-16]; dostupné z: <https://digitalhumanities.cz/db/>.

Databáze biografické povahy

V rámci humanitních oborů je možné dobře využít databáze v rámci biografického studia, proto je také řada těch, které se v humanitních vědách objevují, založena právě na biografických údajích. Jedním z cílů biograficky orientovaných databází je sestavení biogramu.¹⁴ Samozřejmě by měly být odkazy na prameny a literaturu. Na těchto portálech, kterých v současné době stále přibývá, lze většinou vyhledávat podle kategorií obsahujících jméno a příjmení, datum a někdy také místo narození. Další kritéria vyhledávání již záleží na specifikaci té které databáze. Ve středoevropském prostoru, kterým pro účely tohoto textu chápeme ČR a jeho bezprostřední sousedy, je v tomto ohledu nejkompaktnější webová stránka *Biographie-portal* (<https://www.biographie-portal.eu/>), která je fakticky rozcestníkem, jenž odkazuje na jednotlivé biografické slovníky, zejména v německojazyčném prostoru. Zároveň funguje kromě němčiny také v anglické, francouzské, italské a slovinské mutaci. Přesměrovává přitom uživatele na národní či zemské biografické slovníky německé (*Allgemeine Deutsche Biographie*, *Neue Deutsche Biographie*, *Rheinland-Pfälzische Personendatenbank*, *Sächsische Biografie*), rakouské (*Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, *Oesterreichisches Musiklexikon*), dále pak švýcarský (*Historisches Lexikon der Schweiz*) a slovinský (*Slovenska biografija*). Specifický je potom další biografický slovník, který svým zaměřením překračuje teritoriální hranice; *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas* vzniká sice pod Leibniz-Institut für Ost- und Südosteuropaforschung v Regensburgu, avšak zahrnuje území od Bosporu až po Slovensko.¹⁵

Jako příklad českých biografických portálů uvedme dva, z nichž jeden v našem prostředí již určitou dobu funguje a druhý má zřejmě nejširší záběr. Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR, v. v. i., provozuje již od roku 2006 *Slovník české literatury po roce 1945* (<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/>). Ačkoli je převážně biografické povahy, obsahuje také hesla korporátní. Abecední soupis lze kategorizovat podle typu hesla, uživatelé také jistě ocení možnost fulltextového vyhledávání, v rámci něž je možné třídění podle abecedy či relevance. K dispozici je i rozšířené vyhledávání umožňující kombinované dotazy.¹⁶

Velmi ambiciózní je projekt *Biografický slovník českých zemí* Historického ústavu AV ČR, v. v. i., který shromažďuje údaje o osobách nadregionálního významu, jež byly spjaty s prostředím českých zemí. Heslář v současné době obsahuje asi 51 000 záznamů,

¹⁴ R. ŠIMŮNEK – E. DOLEŽALOVÁ. Vědecká pozůstalost Augusta Sedláčka, c. d., s. 357.

¹⁵ Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas [online]. Regensburg, Leibniz-Institut für Ost- und Südosteuropaforschung, 2015 [cit. 2019-10-27]; dostupné z: https://www.biolex.ios-regensburg.de/BioLex_about.php.

¹⁶ K. PIORECKÝ – P. JANOUŠEK. *Ostrovny spolehlivého poznání*, c. d., s. 30.

přičemž zpracována je zatím jen malá část.¹⁷ V databázi, která je vytvořena v prostředí *MediaWiki*, lze vyhledávat podle abecedy (na základě příjmení), popřípadě podle určitého rejstříku, který představují datum narození, úmrtí, místo narození a úmrtí, profese (přičemž ke každému povolání je přiřazen určitý číselný kód) či významu. Hesla jsou také vzájemně provazována hypertextem.

Důkazem toho, že podobné databáze mohou být velmi úzce zaměřené nebo mohou mít regionální povahu, jsou např. projekty Vojenského historického ústavu či některých veřejných knihoven (např. evidence padlých v 1. a 2. světové válce, resp. *Osobnosti regionů*).

Německo

V německojazyčném prostoru existuje databází založených na biografickém principu obrovské množství. Vzhledem k velikosti Spolkové republiky Německo a také vzhledem k tomu, jak dlouho probíhá v některých spolkových zemích výzkum dějin žen, resp. genderu, existuje celá řada organizací, pracovišť i databází, které jsou genderově zaměřené. Německé biografické slovníky jsou na velice dobré úrovni a svým zpracováním se již velmi blíží elektronickým databázím podle standardů výpočetní techniky.¹⁸ Vyberme proto pouze ty, které patří k nejznámějším, resp. nejzdařilejším.

Patrně nejvšestrannější ženskou databází je *FemBio* (<http://www.fembio.org/>), jež obsahuje více než 31 000 hesel žen napříč historií i jednotlivými státy. Údaje jsou shromažďovány v Institutu pro výzkum ženské biografie v Hannoveru (Institut für Frauen-Biographieforschung) již od osmdesátých let 20. století.¹⁹ V databázi je možné hledat dle jména a příjmení, data a místa narození i úmrtí, století, kdy osoba žila, činnosti, národnosti, ale také dle profese. Možné je fulltextové vyhledávání. Je-li biogram podrobněji zpracován, obsahuje kromě základních dat biografii, citáty, literaturu a prameny, ale třeba i obrazové přílohy. Na stránkách je možné sledovat i nejrůznější výročí.

¹⁷ Biografický slovník [online]. Praha, Historický ústav Akademie věd ČR, v. v. i., 2019 [cit. 2019-10-27]; dostupné z: http://biography.hiu.cas.cz/Personal/index.php/Hlavn%C3%AD_strana.

¹⁸ Srov. Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy [online]. Praha, Národní knihovna ČR, 2014 [cit. 2019-10-16]; dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000089&local_base=KTD.

¹⁹ FemBio [online]. Hannover, Luise F. Pusch als Institut für Frauen-Biographieforschung in Hannover, 2019 [cit. 2019-10-28]; dostupné z: <http://www.fembio.org/biographie.php/frau/ueber>.

Velice dobře zpracovaným projektem je databáze mezinárodní sítě akademiček (*Datenbank Internationale Netzwerke von Akademikerinnen*), dostupná na webu <http://uwind.mpiwg-berlin.mpg.de/de/home>. Obsahuje data týkající se nejen těch žen, které mezi lety 1917 a 1955 patřily k International Federation of University Women (IFUW) a zároveň byly jejími zakladatelkami, ale i těch, které byly mezi lety 1933 a 1945 nuceny odejít z nacistického Německa. IFUW byla anglo-americká organizace, jejímž cílem bylo podchytit ženskou intelektuální elitu napříč jednotlivými zeměmi. V duchu meziválečného názorového ovzduší měla přispívat k „porozumění mezi národy“ a profesnímu růstu svých členek.²⁰

Výše popsanému projektu je velice blízká databáze ADA (*ADA-Datenbank*), jež vznikla na Humboldtově univerzitě v Berlíně (webová stránka <https://www.gender.hu-berlin.de/de/forschung/hu-frauengeschichte/ada-db>). Jejím cílem bylo podchytit studium, resp. akademické působení žen na Univerzitě Friedricha Wilhelma v Berlíně, resp. na Humboldtově univerzitě v letech 1890–1968. Její nevýhodou pro širší odbornou i laickou veřejnost je, že může být používána pouze v knihovně Centra pro interdisciplinární genderová studia (*Zentrum für transdisziplinäre Geschlechterstudien*) či v univerzitním archivu.²¹

Ambiciózním projektem má být *Německý digitální archiv žen* (*Digitales Deutsches Frauenarchiv*), dostupný na stránce <https://www.digitales-deutsches-frauenarchiv.de/start>, který má vést uživatele k poznání historie ženského hnutí v Německu a v digitalizované podobě zpřístupňuje prameny k tomuto tématu široké veřejnosti.²² V nabídce *Akteurinnen* (česky *Aktérky*) se pak objevuje celá řada údajů o jednotlivých osobách, které byly v rámci ženského hnutí aktivní. Kromě biogramu, který obsahuje také digitální kopie různých dokumentů, je zde k dispozici i časová osa konkrétního života, graficky zobrazená síť sociálních vazeb, důležité výroky či bibliografie. Zpřístupněné dokumenty jsou logicky uspořádány v nabídce *Themen* (*Témata*) a začleněny do širšího kontextu. Digitální archiv pracuje s tzv. štítky, které jsou v současné době populární na některých sociálních sítích, a díky nim se uživatel rychle a dobře orientuje (např. vzdělání a vědění, politika, právo a společnost, tělo a sexualita či kultura, umění a média).

²⁰ University Women's International Networks Database [online]. Berlin, Max-Planck-Institut für Wissenschaftsgeschichte, s. d. [cit. 2019-10-08]; dostupné z: <http://uwind.mpiwg-berlin.mpg.de/de/home>.

²¹ ADA-Datenbank [online]. Berlin, Humboldt-Universität zu Berlin, 2012 [cit. 2019-10-08]; dostupné z: <https://www.gender.hu-berlin.de/de/forschung/hu-frauengeschichte/ada-db/ada-db-suche>.

²² Digitales Deutsches Frauenarchiv [online]. Berlin, Digitales Deutsches Frauenarchiv, 2019 [cit. 2019-10-28]; dostupné z: <https://www.digitales-deutsches-frauenarchiv.de/ueber-uns>.

Příkladem německé ženské databáze, která zanikla, je *GReTa*, jež nesla podtitul *Online-Katalog der Genderbibliothek am ZtG der HU Berlin*. Databáze byla začleněna do vyhledávače *META* (<https://www.meta-katalog.eu/>), který je provozován organizací *i.d.a.*, jež zastřešuje lesbické a ženské archivy, knihovny a dokumentační střediska v Německu, Švýcarsku, Rakousku, Lucembursku a Itálii.²³ Dalším příkladem genderově orientovaného bibliografického vyhledávače je portál *GenderOpen* (<https://www.genderopen.de/>). Dodejme, že knihoven specializovaných na dějiny žen či genderu je v Německu celá řada a každá z nich disponuje vlastním katalogem.

Rakousko

Za nejznámější rakouský projekt podobného typu lze označit databázi *Ariadne*, která vzniká jako projekt Rakouské národní knihovny (Österreichische Nationalbibliothek). Již podtitul *Das frauen- und genderspezifische Wissensportal* napovídá, že se jedná o mnohostranně využitelnou platformu, která mj. shromažďuje literaturu týkající se problematiky genderu, eviduje vlastní bibliografii, zpřístupňuje nejruznější full-textové databáze. Samozřejmostí je, že *Ariadne* funguje také jako informační portál a pořádá rovněž on-line výstavy (např. *Frauen wählet!* ke stoletému výročí volebního práva žen v Rakousku). Jeden z projektů, nazvaný *Frauenliteratur der österreichischen Moderne*, pak funguje také jako elektronická knihovna a přináší stručné biogramy autorek jednotlivých textů.

K dílčím databázím, na něž *Ariadne* odkazuje, patří web *Frauen in Bewegung: 1848–1938. Biographien, Vereinsprofile, Dokumente*, na němž je možné získat přehled o osobnostech ženského hnutí v uvedeném období, ženských spolcích a organizacích, zásadních událostech a zpřístupněny jsou i nejruznější dokumenty a texty týkající se dané problematiky. Biografická databáze, která je na stránkách dostupná, zpřístupňuje vedle základních životopisných údajů (jména, životní data, profese a další aktivity, funkce a členství v organizacích) a souhrnného biogramu také bibliografii té které ženy a zdroje o ní pojednávající (archivní prameny i sekundární literaturu). Dostupné jsou také údaje z předních rakouských lexikonů, odkazy na webové stránky nebo fotografie těch žen, které v rakouském ženském hnutí patřily k nejvýznamnějším. Druhou dílčí databází platformy *Ariadne* je projekt *Cherchez*

²³ *i.d.a.* [online]. Berlin, Dachverband deutschsprachiger Frauen / Lesbenarchive, -bibliotheken und -dokumentationsstellen, 2019 [cit. 2019-10-09]; dostupné z: <http://www.ida-dachverband.de/ueber-ida/>. Poté, co si uživatel najde ve vyhledávací katalogu *GReTA*, je přesměrována na databázi *META*. Informaci o tom lze také najít na některých facebookových stránkách.

la femme. Frauenspezifische Nachschlagwerke an der ÖNB vor 1918, která má evidovat normativní literaturu pro ženy vzniklou před rokem 1918 a zároveň ji fulltextově zpřístupňovat.²⁴

Dalším zajímavým rakouským projektem je *biografiA. Biografische Datenbank und Lexikon österreichischer Frauen*, dostupná na webu <http://www.biografia.at/>, která svou dosavadní podobou spíše připomíná biografický slovník než databázi ve vlastním smyslu slova, avšak patrně se bude dále vyvíjet. U každé z žen jsou vyplněny tyto rubriky: původ a vztahy v orientační rodině, životní partner, děti, sociální vazby (v originále *Přátelství/Freundschaft*), vzdělání, kariéra, členství a spolupráce, specifická působnost, citáty, pozůstalost, prameny a archivní zdroje, dále bibliografie a sekundární literatura. Heslář v současné době obsahuje téměř 20 000 hesel,²⁵ zpracována jich však je jen malá část.

On-line archivem, který zpřístupňuje dokumenty týkající se ženské problematiky je *ofra (online archiv frauenpolitik)*; <http://www.ofra.at/>), avšak dokumenty nejsou volně přístupné na internetu, nýbrž ve studovně archivu. Jako příklad zajímavé bibliografie uveďme *Sexbiblio* evidující literaturu k dějinám sexuality na Západě (dostupné z webové stránky <https://www.univie.ac.at/sexbib/>).

Článek v Českém časopise historickém z roku 2002 o konferenci zaměřené na počítačové databáze a pojednávající také o projektu Brigitte Truschnegg z Institut für Alte Geschichte und Altorientalistik innsbrucké univerzity²⁶ je mj. důkazem toho, že životnost některých počítačových databází je časově omezená.

Česká republika a Slovensko

Zatímco v německojazyčném prostoru jsou již ženské databáze zpřístupňované on-line na velmi dobré úrovni, u nás k jejich postupnému rozvoji teprve dochází.

Činnost rakouské platformy *Ariadne* se v některých aspektech v našem prostředí shoduje s aktivitami nevládní neziskové organizace Gender Studies, o. p. s., která byla založena v roce 1991. Z projektů, na kterých se organizace podílela, jmenujme

²⁴ Cherchez la femme [online]. Wien, Österreichische Nationalbibliothek, s. d. [cit. 2019-10-18]; dostupné z: <https://webarchiv.onb.ac.at/web/20160903191912/http://www.onb.ac.at/ariadne/projekte/femme/projekt.html>.

²⁵ *biografiA. biografische datenbank und lexikon österreichischer frauen* [online]. Wien, Institut für Wissenschaft und Kunst, 2019 [cit. 2019-10-15], dostupné z: <https://www.univie.ac.at/biografiA/projekt/frame.htm>.

²⁶ Barbora KŘIVOHLAVÁ – Jiří STOČES. Databáze v historické vědě. *Český časopis historický*, 101, 2003, č. 2, s. 475–478.

mezinárodní *Paměť žen*, jejíž výsledky jsou přístupné na webové stránce www.womensmemory.net.

První projekt, který lze za ženskou biografickou databázi pokládat, nese název *Databáze Albína: Ženy ve vědě do roku 1945*. Byla založena jako výstup semináře Centra genderových studií Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a zpřístupněna na webových stránkách FF UK. Jejím cílem je podchytit ženy-intelektuálky v českých zemích do roku 1945.²⁷ Na webových stránkách projektu je doslova uvedeno: „Databáze se pokouší trvale podchytit ženy, jejichž přínos byl významný v rozličných odborných disciplínách a oblastech, chce mít genderově historickou vypovídající hodnotu, bude usilovat o genderové doplnění historie vědy a odborné práce do roku 1945.“²⁸ *Databáze Albína* je ve své podstatě spíše slovníkem, což však nevyklučuje možnost jejího dalšího rozvoje. Vzhledem k tomu, že dostupná data byla provázána s českou verzí *Wikipedie, otevřené encyklopedie*, lze očekávat podstatně vyšší návštěvnost uživatelů internetu, než kdyby k podobnému kroku nedošlo.

Dalším zajímavým projektem je *Databáze výtvarných umělkyně*, dostupná na webových stránkách <http://www.vytvarneumelkyne.cz/>,²⁹ za níž stojí organizace Digitální archiv výtvarných umělkyně, o. s. Zde je teoreticky možné ke každé výtvarnici dohledat základní biografická data (se zaměřením na její výtvarná studia a sociální vazby), důležité webové odkazy a soupis nejdůležitější sekundární literatury. Dále se tu nachází katalog jejich děl, dokumentace k nim a texty vážící se k té které umělkyni. U každé z žen se pak objevuje indikátor označující hloubku zpracování konkrétního hesla.

V současnosti vzniká v rámci grantu *Ženy v české a československé vědě v první polovině 20. století*³⁰ databáze vědkyň, která je úzce zaměřena na ženy, jež se uplatnily jako vysokoškolské asistentky, docentky či profesorky, resp. vědecké pracovnice. Databáze by měla podchytit současný stav poznání této problematiky a měla by být východiskem pro hlubší analýzu některých sociálních jevů, mezi něž patří např. skloubení profesní dráhy a práce v domácnosti či vliv orientační i prokreační rodiny

²⁷ *Ženy ve vědě do roku 1945* [online]. Praha, Filozofická fakulta UK, 2013 [cit. 2019-09-09]; dostupné z <http://albina.ff.cuni.cz>.

²⁸ Tamtéž [cit. 2019-10-12]; dostupné z http://albina.ff.cuni.cz/index.php/Projekt:%C5%BDeny_ve_v%C4%9Bd%C4%9B_do_roku_1945.

²⁹ *Výtvarné umělkyně* [online]. Praha: Digitální archiv výtvarných umělkyně, o. s., 2010 [cit. 2019-10-12]; dostupné z <http://vytvarneumelkyne.cz>.

³⁰ Grant GA ČR, č. 19-08667S, *Ženy v české a československé vědě v první polovině 20. století, 2019–2021*; řešitelkou je PhDr. Marie Bahenská, Ph.D., z Masarykova ústavu a Archivu AV ČR, v. v. i., a spoluřešitelkami prof. PhDr. Dana Musilová, CSc., z Univerzity Hradec Králové a doc. Mgr. Libuše Heczková, Ph.D., z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

na profesní uplatnění těchto žen. Plánovaná databáze by měla kromě základních biografických dat žen obsahovat nejen místo a dobu jejich působení či bibliografii, ale také informace týkající se jejich rodinného zázemí. V současné době (říjen 2019) je již sestaven téměř kompletní seznam profesorek, docentek a asistentek se základními biografickými údaji.

Zmiňme ještě pomocný nástroj, *Databázi studentských prací*, týkající se problematiky genderu a feminismu, dostupnou na webu <http://www.feminismus.cz/diplomky.shtml>, resp. <http://genderstudies.cz/gender-studies/diplomky.shtml>. Vzhledem k tomu, že absolventské práce jsou často založeny na primárním výzkumu, je tato databáze velmi užitečná a může přispět k zužitkování často velmi pečlivé práce jednotlivých studentek a studentů. Přestože historie se týká jen určitá část, nabízí se možnost využít tuto bibliografii v budoucnu i jako zdroj poznání konkrétní sociální problematiky.

Na Slovensku je obdobou české organizace Gender Studies, o. p. s., feministická vzdělávací a publikační organizace Aspekt, založená roku 1993. Její náplň je téměř totožná jako u českého protějšku. V současné době ve webovém prostředí žádná (biografická) databáze orientovaná na ženy neexistuje.³¹

Polsko

Podobná situace jako na Slovensku patrně dlouho panovala v Polsku, kde podle Sylwie Kuźmy-Markowské dlouho neexistovala vůle k výzkumu v oblasti dějin genderu.³² V současné době je však několik ženských databází k dispozici. Jedná se zejména o *Archiwum Kobiet* při Institutu Badań Literackich Polské akademie věd. Cílem celého projektu bylo vytvořit databázi a digitální archiv dosud nepublikovaných rukopisů polských žen od 16. století do současnosti. Databáze není omezena pouze na literárně činné ženy ve vlastním smyslu slova, ale obsahuje i deníky, korespondenci či periodika.³³ Dostupná je na webové stránce <http://www.historiakobiet.pl/>, kde je v nabídce *Zdroje a Autoři (Zasoby a Autorzy)* k dispozici poměrně slušná

³¹ Za informaci děkuji paní Gabriele Dudekové Kováčové, Ph.D., z Historického ústavu Slovenskej akadémie vied i pracovnícím slovenské organizace Aspekt.

³² Srov. Sylwia KUŹMA-MARKOWSKA. Why there is no gender history in Poland? *Dialogue and Universalism*, 20, 2010, č. 5–6, s. 9–18. Autorce článku zároveň velmi děkuji za informace ohledně ženských databází v Polsku.

³³ Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk [online]. Warszawa, Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, 2019 [cit. 2019-10-25]; dostupné z: <http://ibl.waw.pl/pl/o-instytucie/pracownie-i-zespoly/zespol-badan-genderowych-literatura-i-gender>

biografická databáze polských žen s jejich základními životopisnými údaji, biogramem a soupisem jimi vyprodukovaných textů. Databáze obsahuje rovněž velké množství publikací (u nichž přináší mj. stručnou anotaci díla) a archivních zdrojů, dále je zde přehled ženských deníků, korespondence, paměti i periodik, institucí a organizací (resp. politických stran). Uživatel, který by čekal volně dostupné materiály ke studiu dějin žen v Polsku, však bude zklamán; k dispozici je pouze výčet zdrojů, kde lze archiválie objevit, a dosud editovaných materiálů.

Podobně jako česká organizace Gender Studies, o. p. s., a slovenský Aspekt působí od roku 2007 nadace Przejście Kobiet (česky Prostor žen), vzniklá o rok dříve jako neformální spolek (webové stránky <http://przejstienkobiet.pl/pl/home/>). Cíle nadace jsou realizovány mj. prostřednictvím historického vzdělávání, které se týká dědictví žen a jejich úspěchů.³⁴ V rámci něj existují projekty *Krakowski Szlak Kobiet* (*Krakovské cesty žen*) a *Archiwum Historii Kobiet* (*Archiv historie žen*). Druhý jmenovaný projekt je on-line databází zaměřenou na historii žen v Polsku. Na webových stránkách <http://www.herstorie.pl/> jsou k dispozici mj. biografie významných polských žen (oddíl *Żeny/Kobiety*) a polských sběratelek (*Archiwum historii kolekcjonererek*). Poté, co uživatel klikne na oddíl *Archiválie* (*Archiwalia*), je přeměrován na webovou stránku *Otevřený archivní systém* (*Otwarty system archiwizacji*, https://osa.archiwa.org/archiwa/PL_1013), kde je k dispozici digitální fond *Archiv předchůdkyň* (*Archiwum Przodkiń*) obsahující kopie nejrůznějších archiválií k dějinám žen v Polsku. Zveřejněny jsou zde zejména fotografie.

V posledních letech vzniká také celá řada regionálně zaměřených projektů. Jedním z nejpropracovanějších je *Metropolitanka*, omezená na prostor Pomořanska (webová stránka <http://metropolitanka.ikm.gda.pl/>). Do interaktivní mapy jsou zanášeny příběhy pozoruhodných žen spojených s touto historickou oblastí.³⁵ Součástí projektu jsou také jejich biogramy obsahující mj. bibliografii.³⁶

V roce 2014 pak začala působit další nadace Ster (Fundjaca Ster) pro rovnost a emancipaci žen, dostupná na webových stránkách <http://www.fundacjaster.org.pl>. Jedním z hlavních cílů této organizace je šířit povědomí o historii žen v Polsku,³⁷ proto jsou zde v rubrice *Historie* (*Herstoria*) k dispozici také texty týkající se např.

³⁴ Fundacja Przejście Kobiet [online]. Kraków, Fundacja Przejście Kobiet, s. d. [cit. 2019-10-25]; dostupné z: <http://przejstienkobiet.pl/pl/fundacja/>.

³⁵ Archiwum historii kobiet [online.] Kraków, Fundacja Przejście Kobiet, 2014 [cit. 2019-10-26]; dostupné z: <http://www.herstorie.pl/inicjatywy-mapa/>.

³⁶ Metropolitanka [online]. Gdaňsk, Instytut Kultury Miejskiej, 2019 [cit. 2019-10-26]; dostupné z: <http://metropolitanka.ikm.gda.pl/index.php/biogramy-pomorzanek/>.

³⁷ Fundjaca Ster [online]. Warszawa, Fundjaca Ster, 2014 [cit. 2019-10-26]; dostupné z: <http://www.fundacjaster.org.pl/o-fundacji>.

emancipace žen. Doplnkem článků jsou v některých případech krátké biogramy historicky významných Polek. Databáze či slovník však na webu dostupné nejsou.

Výhledy dalšího rozvoje

Aby mohly vznikat elektronické databáze s genderově historickou vypovídající hodnotou, je třeba využít interdisciplinární přístup genderových studií a historie, resp. jejich subdisciplín, na jedné straně a informačních technologií na straně druhé. Další možností, kam se mohou jednotlivé databáze ubírat, je také mezinárodní spolupráce, např. v rámci Evropy. Na této platformě v současnosti vzniká elektronická databáze *FRAGEN* (*Frames on Gender*), která sice není databází, jež by měla biografickou povahu, ale je zaměřena na dějiny žen. Výstupem má být korpus zásadních feministických textů, které by umožnily hlubší studium vývoje ženského hnutí od šedesátých let 20. století, a to v rámci celého kontinentu. Sběr textů koordinuje za Českou republiku organizace Gender Studies, o. p. s.³⁸ Také v této oblasti platí, že k posunu mohou pomoci nejrůznější brainstormingy, workshopy a semináře, avšak je zcela evidentní, že tištěné výstupy, jakými jsou zejména jednotlivé články, v této oblasti velmi rychle zastarávají, jak dokazují deset patnáct let staré texty uveřejněné v nejrůznějších (nejen) českých odborných ročenkách či periodikách.³⁹

Je také nutné, aby podobné projekty v množství dat, která jsou dostupná v síti internet, nezahynuly a byly životné i poté, co se vývoj v oblasti programování posune dál. Jak by mohly nové české databáze v budoucnu vypadat a jaké by mohly mít vyhledávací nástroje, naznačují jednak příklady ze zahraničí, jednak databáze *Slovník české literatury po roce 1945* a *Biografický slovník českých zemí*. Aby se o existenci té které databáze dozvědělo co největší množství uživatelů, nabízí se možnost provázat podobné projekty s jednotlivými národními mutacemi *Wikipedie*, *otevřené encyklopedie*.

Je evidentní, že země bývalého východního bloku jsou v oblasti výzkumu dějin genderu⁴⁰ i ve zpřístupňování databází, které by byly tímto způsobem zaměřeny,

³⁸ FRAMes on GENder [online]. Amsterdam, Atria, 2019 [cit. 2019-10-12]; dostupné z: www.fragen.nu.

³⁹ *Sdružení knihoven České republiky. The Czech Republic Library Association. Bibliotheksverband der Tschechischen Republik. Rok 2002*. Praha, Sdružení knihoven České republiky, 2002.

⁴⁰ K tomu srov. např. Jana RATAJOVÁ. Feminismus, dějiny žen a gender history v recenzní rubrice Českého časopisu historického v letech 1990–2002. In L. Storchová – J. Horstký. *Paralely, průsečíky, mimoběžky. Teorie, koncepty a pojmy v české a světové historiografii 20. století*. Ústí nad Labem, Albis international, 2009, s. 217–229.

oproti Německu a Rakousku pozadu. Je třeba podporovat neustálý rozvoj tohoto vědního oboru i dílčích projektů. Doufejme, že se tak bude v brzké době dít.

Summary

The use of databases in historical science is now increasingly widespread. One of the relevant methods is their use also in the field of gender history, the most common method in this case is biography. Post-communist countries (Czech Republic, Poland, Slovakia) are lagging behind German-speaking regions (Germany, Austria), where research in computer science and gender history has a longer tradition than in the East.

Author's address:
Historický ústav AV ČR
Prosecká 809/76, CZ-190 00 Praha 9